

Бр.08-387 од 28.02.2024. године

На основу члана 65. Закона о високом образовању (“Сл.гласник РС” бр.88/17,73/18,27/18.-др.закон,67/19,6/20.-др.закони,11/21.-аутентично тумачење, 67/21, 67/21.-др.закон и 76/23.) и члана 57. Статута Универзитета у Београду-Факултета политичких наука, Наставно-научно веће Факултета, на 4. седници одржаној дана 22.02.2024. године, донело је:

ПРАВИЛНИК О СКУПЉАЊУ И ЧУВАЊУ ПОДАТАКА У ИСТРАЖИВАЊИМА КОЈА ВРШЕ ИСТРАЖИВАЧИ И ИСТРАЖИВАЧИЦЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ У БЕОГРАДУ-ФАКУЛТЕТУ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Члан 1.

Овај Правилник регулише скупљање и чување података добијених квантитативним, квалитативним методама и мешовитим методама истраживања, које врше истраживачи и истраживачице Универзитета у Београду-Факултета политичких наука (у даљем тексту: Факултет).

Истраживачи и истраживачице Факултета су запослени и студенти Факултета политичких наука.

Подаци за истраживачке сврхе

Члан 2.

Подаци, у складу са овим Правилником, дефинишу се као чињенице, статистичке фигуре, текст, говор, понашање, картографија, фотографије и други истраживачки и ресурси за потребе истраживања и дисеминације који се користе у контексту израде и експлоатације научног рада.

Овај Правилник односи се само на примарне податке који су произведени од стране истраживача и истраживачица Универзитета у Београду – Факултета политичких наука (УБ – ФПН).

Подаци који су преузети из других извора (секундарни подаци) нису предмет овог Правилника.

Податке који су преузети из других извора (секундарни подаци), истраживачи и истраживачице Факултета користе уз поштовање ауторског и сродних права.

Члан 3.

Подаци за истраживачке сврхе могу бити добијени квантитативним, квалитативним и/или мешовитим путем, а деле се на сирове и обрађене.

Степен сигурности података, у складу са овим Правилником, скалира се као ”затворен приступ”, ”делимично отворен приступ” и ”отворен приступ”.

Квантитативни подаци

Члан 4.

Квантитативни подаци, у смислу овог Правилника су:

- Статистички подаци, мапе, фотографије – по правилу су отворени. -
Изузетак је процена да објављивање података може довести до последица по живот и сигурност, права и слободе појединца или групе људи, па је у тим

случајевима претходно неопходно консултовати Етичку комисију Факултета, а податке прикладно заштитити.

- Говор, текст, фотографије и подаци добијени посматрањем – делимично отворени.
- Сирови подаци (транскрипти интервјуа, снимци итд.) никада нису доступни (видети део о квалитативним подацима).
- Квантитативна обрада говора, текста, слике и понашања је увек доступна.

Квантитативни подаци објављени у издањима Факултета су увек подведени под принцип отвореног приступа.

Квалитативни подаци

Члан 5.

Квалитативни подаци, у смислу овог Правилника су:

- Сирови подаци: аудио и видео снимци интервјуа и истраживачких група, транскрипти, белешке истраживања, оригиналне анкете, фотографије, етнографски дневници. Сирови квантитативни подаци никада нису доступни.
- Сирови подаци који су заштићени анонимизацијом – никада нису доступни.
- Обрађени подаци који су доступни под псеудонимизацијом – делимично доступни.
- Подаци о личности субјекта истраживања се по правилу никада не објављују, изузев када постоји информисани експлицитни (писани) пристанак субјекта истраживања и одобрење Етичке комисије УБ-ФПН.
- Обрађени подаци који поштују принципе информисаног пристанка по правилу се подводе под принцип отвореног приступа.

Квалитативни подаци објављени у издањима Факултета су увек подведени под принцип делимично отвореног приступа.

Подаци за сврхе дисеминације

Члан 6.

Под подацима за сврху дисеминације сматрају се они подаци који се скупљају за потребе реализације истраживачких, наставних и пројектних активности, као што су састанци, промотивни и тзв. Stakeholder догађаји, креирање садржаја за електронску комуникацију и презентацију (веб презентације, друштвене мреже, њуслетере, подкасте, итд.).

Ови подаци се морају прикупљати и чувати у складу са Законом о заштити података о личности Републике Србије.

Уколико се подаци увозе из Европске уније, минимум стандарда који је потребно поштовати су дефинисани GDPR-ом (General Data Protection Regulation).

Изношење података о личности из Републике Србије врши се у складу са Законом о заштити података о личности.

Уколико се подаци скупљају у раду са осетљивом популацијом (малолетници, маргинализоване групе, особе са инвалидитетом, итд.), препоручује се консултовање и одобрење Етичке комисије УБ – ФПН.

Лични подаци који се могу користити за сврху дисеминације (уз поштовање горенаведеног су):

- Општи подаци за идентификацију (име, презиме, пол, афилијација, итд.)
- Контакт адреса (електронска и месна)
- Број телефона
- Упис на листу учесника (са састанака, догађаја, конференција и сл.)
- Фотографије (са састанака, догађаја, конференција и сл.)
- Аудио и видео снимци (са састанака, догађаја, конференција и сл.)
- Општи подаци добијени анкетирањем
- Биографије

Информисани пристанак

Члан 7.

Под информисаним пристанком у смислу овог Правилника подразумева се по правилу писано обавештење учесника у истраживању о свим етичким, финансијским, здравственим, безбедносним и еколошким изазовима које истраживање или њихово учешће може проузроковати.

У научним истраживањима у којима учествују људи, поштује се принцип добровољности њиховог учешћа. Сагласност за учешће у истраживању подразумева свестан пристанак добијен након адекватног обавештавања учесника о њиховим правима, природи и циљевима истраживања, као и начину њиховог учешћа. Чин пристанка се формализује давањем писмене или усмене сагласности учесника или, у посебним околностима, законског заступника или најближег сродника.

Истраживачи су у обавези да штите приватност и анонимност учесника, као и поверљивост података.

Истраживачи обавештавају учеснике у истраживањима да у сваком тренутку могу одустати од даљег учешћа у истраживању. Информисани пристанак мора садржати јасно упутство како се одустаје од истраживања.

Ако у истраживањима учествују деца и малолетна лица, мора да буде обезбеђено поштовање њихових права у складу са правним и етичким стандардима. За учешће деце узраста до 14 година писмени или усмени пристанак за учешће у истраживању дају родитељи или старатељи, а деца старија од 14 година могу сама дати писмени или усмени пристанак.

Поред информисаног пристанка за учешће у истраживању, истраживачи и истраживачице Факултета, учеснике обавештавају и о личним подацима испитаника који се прикупљају и обрађују у току истраживања.

Писано обавештење из претходног става овог члана треба да садржи информације о сврси намеравање обраде и информацију да се прикупљени подаци неће обрађивати у друге сврхе, о року и начину чувања прикупљених података, о могућности опозива пристанка и да опозив пристанка не утиче на допуштеност обраде пре опозива, о доступности њихових података о личности трећим лицима и све друго у складу са Законом о заштити података о личности.

Уколико је потребно, уз образложење које се доставља Етичкој комисији Факултета на одобрење, информисани пристанак може бити добијен и усменим путем, што истраживач констатује службеном белешком.

Постојање или непостојање финансијске и друге компензације за учешће у истраживању мора бити јасно назначено у информисаном пристанку.

Информисани пристанак потписују лица која су законски одговорна за себе, односно њихови законски старатељи. Потписивањем информисаног пристанка, лица потврђују да добровољно учествују у истраживању.

Рад са осетљивом популацијом

Члан 8

Уколико се подаци скупљају у раду са осетљивом популацијом препоручује се консултовање и одобрење Етичке комисије Факултета.

„Осетљива популација“ се дефинише као подгрупа заједнице у неповољном положају која није у стању да доноси информисане изборе, да се заштити од инхерентних или намераваних ризика или да заштити сопствене интересе. У домену истраживања, „осетљиве популације“ се односе на:

- физичку рањивост (нпр. труднице, фетуси, деца, сирочад, студенти, запослени, затвореници, војска, службе безбедности, популација која живи под екстремно репресивним политичким режимом, и они који су хронично или терминално болесни)
- психолошку рањивост (когнитивно и интелектуално оштећени појединци)
- социјалну угроженост (они који су бескућници, припадници мањина, имигранти или избеглице)
- осталу популацију којом се у предистраживачим активностима утврди да могу бити рањиви на било који начин.

Гарантовање заштите права, безбедности, приватности података и поверљивости осетљиве популације су прерогативи добре истраживачке праксе.

Информисани пристанак је неопходно дати испитаницима пре истраживања.

Информисани пристанак садржи најмање два обавезна елемента:

- Кратак садржај истраживања, са јасно образложеним истраживачким циљевима;
- Прибављање пристанка за учешће у истраживању. Захтев за пристанак мора да садржи део у коме се испитаницима нуди могућност да учествују било анонимно или под псеудонимом, као и да њихово име и презиме буде јавно објављено у резултатима истраживања. Исти принцип важи и за аудио и видео снимке (нпр. опција да се глас измени а слика замути), као и за фотографије.

ПРИНЦИПИ

Члан 9.

Истраживачки принципи који су обухваћени овим Правилником су: отворена наука, FAIR принцип, као и метаподаци.

Отворена наука

Члан 10.

Овим Правилником утврђује се да су истраживања обављена у оквиру Факултета сагласна са принципа отворене науке, као принципом којим се предвиђа потпуна транспарентност процеса истраживања, публикације и дисеминације научних резултата.

Отворена наука повезана је са принципима доступности буџетских финансираних научних резултата, података и истраживања и подразумева отворени приступ публикацијама. Податке карактерише транспарентност научне комуникације и доступност података прикупљених у научним истраживањима преко дигиталне инфраструктуре.

FAIR принцип

Члан 11.

FAIR је енглески акроним за findability, accessibility, interoperability, reusability података. Сви подаци (истраживачки и за потребе дисеминације) по правилу морају моћи да се пронађу, да им се приступи, да се с њима може радити у више истраживачких алата, да се могу поново користити. Под тиме се специфично подразумева:

- **Проналажење података:** по правилу, одмах по објављивању истраживања, обрађени подаци коришћени у истраживању треба да буду доступни (поступити у складу с члановима о квантитативним и квалитативним подацима). Под доступношћу се овде подразумева проверљивост резултата истраживања.
- **Приступ подацима:** по правилу, подаци коришћени у истраживању (они који могу бити доступни или делимично доступни) се депонују у репозиторијум УБ ФПН под типологијом "Остало", по критеријумима депоновања библиографских података, или постају доступни у базама података или веб сајтовима пројеката у оквиру којих су рађени. Уколико се ради о осетљивим подацима, може се консултовати Етичка комисија УБ ФПН око приступа (или забране отварања) података.
- **Рад са истраживачким алатима:** подаци који се прикупљају и обрађују треба да буду доступни и стандардним форматима који се користе у друштвеним наукама:
 - За статистичке фигуре: Excell, SPSS, STATA, CSV, R
 - За текст, говор, понашање: Excell, Word, PDF, mp4, HEVC, JPG, NVivo
 - За мапе: Shape, Geodatabase
- **Поновно коришћење:** обрађени подаци који су унесени у репозиторијум УБ ФПН треба да буду обележени са Creative Commons дозволом.

Метаподаци

Члан 12.

Свако истраживање треба да буде доступно претрагом метаподатака. По правилу, метаподаци треба да буду депоновани и јасно дати у репозиторијуму УБ-ФПН (РФПН).

РФПН омогућава отворени приступ публикацијама, као и осталим резултатима насталим у оквиру пројеката путем софтверске платформе репозиторијума која је прилагођена савременим стандардима који се примењују у дисеминацији научних публикација и компатибилна је са међународном инфраструктуром где се примењују стандарди библиографских описа за одређене врсте грађе и података.

ЗАШТИТА И ЧУВАЊЕ ПОДАТАКА

Члан 13.

Под заштитом података у смислу овог Правилника обухватају се етичка питања, онако како су уређена Кодексом професионалне етике Универзитета у Београду. Подаци се штите по правилу лозинком, на најмање две локације: оригинално складиште и резервно складиште.

Посебно, овај Правилник дефинише потребе за анонимизацијом и псеудонимизацијом података, као основном заштитом личних података у истраживању.

Под анонимизацијом се подразумева процес обраде података у којем истраживач/истраживачица/истраживачки тим нема начина да сазна ко су испитаници који су давали одговоре. По правилу, сваки податак о идентификацији личности се уништава одмах по узимању сировог података, док се испитаник/испитаница воде под шифром. Анонимизација представља највећи степен заштите личних података.

Под псеудономизацијом се подразумева објављивање обрађених података коришћењем псеудонима, које испитаницима додељују истраживач/истраживачица/истраживачки тим, са могућношћу да се у складу са FAIR принципима омогући приступ трећим лицима да провере податке. Пре провере података, мора се консултовати Етичка комисија УБ-ФПН. Псеудономизација представља средњи степен заштите личних података.

По правилу, истраживања спроведена у оквиру УБ ФПН и сродних пројеката треба да користе анонимизацију и псеудонимизацију приликом прикупљања, обраде и објављивања податка. Изузетно, када постоји експлицитни пристанак испитаника и одобрење етичке комисије УБ-ФПН, могу се објављивати властита имена, фотографије и слични општи подаци за идентификацију.

Чување података

Члан 14.

Овим Правилником се дефинишу опште смернице за чување података, док се посебна правила истраживачких и пројектних тимова дефинишу у складу са предвиђеним истраживачким циљевима:

- Сирови подаци никада нису јавно доступни;
- Подаци који су објављени под псеудонимом, треба да буду одвојено чувани од сирових података;
- Сви подаци су увек заштићени лозинком, било да се чувају на серверу, или на хардверу.
- Препоручује се да се подаци чувају на OneDrive FPN cloud-у.
- Уколико се подаци чувају на УСБ или другом преносивом хардверу, опрема се мора држати у остави са кључем.
- Аудио снимци се чувају док се не уради транскрипција, и онда се трајно бришу. Уколико се транскрипција не ради, подаци се морају избрисати у року од пет година
- Опрема која се користи током теренског истраживања за прикупљање података треба да буде заштићена лозинком
- Подаци који се обришу са рачунара треба да буду трајно обрисани
- Подаци треба да буду систематизовани тако да принцип отворене науке има смисла при будућем претраживању података

Члан 15.

Овај Правилник ступа на снагу даном доношења, а објавиће се на интернет страни Факултета.

ПРЕДСЕДНИК ННВ
И ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф.др Драган Симић